

SPATIA Raportteja 6/2011

Arvioita Venäjä-yhteistyön työllistävistä vaikutuksista Pohjois-Karjalassa

Pasi Saukkonen

The logo for SPATIA, featuring the word "SPATIA" in a bold, blue, sans-serif font. To the left of the text are three horizontal green bars of varying lengths, stacked vertically.

Alue- ja kuntatutkimuskeskus
Itä-Suomen yliopisto

Julkaisija: Alue- ja kuntatutkimuskeskus Spatia
Itä-Suomen yliopisto
www.uef.fi/spatia

Kannen kuva: Pekka Turtiainen

TIIVISTELMÄ

Pasi Saukkonen

Arvioita Venäjä-yhteistyön työllistävästä vaikutuksesta Pohjois-Karjalassa

Alue- ja kuntatutkimuskeskus Spatia, Raportteja 6/2011

Itä-Suomen yliopisto

Elokuu 2011

ISBN: 978-952-61-0451-5 (PDF)

ISSNL: 1795-9594

ISSN: 1795-9594, Spatia raportteja

Avainsanat: Venäjä, työpaikat, työvoima, matkailu, kauppa

Selvityksessä on tarkasteltu Pohjois-Karjalan Venäjä-yhteistyön kehitystä 2000-luvulla, sen työllistäviä vaikutuksia ja venäläistaustaisen työvoiman käyttöä. Selvitys kohdistui teollisuuden Venäjän-vientiin ja logistisiin palveluihin, matkailuun, vähittäiskauppaan, koulutus-, tutkimus- ja kehittämistoimintaan sekä rajan viranomaistehtäviin. Mukana on siten merkittäviä sektoreita, mutta niiden osuutta koko Venäjä-yhteistyön toimintakentästä ja työllistävydestä ei voida arvioida. Selvityksessä esitetyt työllisyysluvut ovat suuntaa-antavia arvioita.

Pohjois-Karjalassa Venäjän-vientiä harjoittaa noin 50 yritystä. Viennin painopiste on metallialan tuotteissa. Vuonna 2010 viennin yhteisarvo oli runsaat 60 miljoonaa euroa, mikä oli 6,5 % teollisuuden viennistä ja 3 % liikevaihdosta. Suoran Venäjän-viennin työllisyysvaikutuksiksi arvioidaan 200 henkilötyövuotta vuonna 2010. Vientiin liittyvien logististen palvelujen (kuljetus, huolinta) työllisyysvaikutuksiksi arvioidaan 80 henkilötyövuotta.

Venäläisten matkailijoiden määrä on vahvasti kasvanut 2000-luvun puolivälin jälkeen. Maakunnan yöpymisvuorokausista ulkomaisten osuus oli 13 prosenttia vuonna 2010, josta venäläiset kattoivat 43 prosenttia. Vähittäiskaupan verovapaa myynti kasvoi maakunnassa 2 miljoonasta eurosta yli 6 miljoonaan euroon vuosina 2006–2010. Venäläisten osuus verovapaasta mynnistä on 99 %. Matkailun ja verovapaan myynnin myönteinen vire on jatkunut myös taloudellisen laman ja ruplan arvon heikkenemisen aikana vuosina 2008–2009. Venäläisten asiakkaiden vaikutus Pohjois-Karjalan majoitus- ja ravitsemistoimintaan sekä vähittäiskauppaan arvioidaan 130 henkilötyövuodeksi vuonna 2010.

Venäjä-yhteistyö vaikuttaa myös koulutukseen, tutkimukseen ja kehittämistoimintaan. Venäjän kieltä opiskelevien lukumäärä on Pohjois-Karjalan peruskouluissa ja lukioissa palannut notkahduksen jälkeen 2000-luvun alkupuolen tasolle. Työllisyysvaikutuksiksi arvioidaan 70 henkilötyövuotta oppilaitosten Venäjän kielen, kulttuuriin ja kääntämisen koulutuksessa, kehittämishankkeissa ja tutkimustoiminnassa vuonna 2010. Viranomaistehtävissä vaikutukset olivat 320 henkilötyövuotta.

Venäjää äidinkielenään puhuvien määrä Pohjois-Karjalassa on 2000-luvulla ripeästi kasvanut. Vuonna 2010 heitä oli noin 2300 henkilöä. Venäjänkieliset työllistyvät tyypillisesti maakunnan suurimmille toimialoille eli teollisuuteen sekä terveys- ja sosiaalipalveluihin. Venäjä-viejäyrityksissä venäläistaustainen henkilöstö vaikuttaisi olevan vähäisessä roolissa – erityisesti toimihenkilötasolla. Sen sijaan vähittäiskaupassa heitä on jo yleisesti ja venäläisen asiakassegmentin palveleminen luo tarvetta lisärekrytoinneille. Matkailualalla venäläisten asiakkaiden lisääntynyt määrä ja palvelujen kysyntä on selkeästi tunnistettu, sillä venäläistaustaisten rekrytointitarvetta ennakoidaan laajasti.

SISÄLLYS

1. Selvityksen lähtökohdat	4
2. Venäjä-toimintojen kehityskulkua	5
2.1 Venäjän-vienti	5
2.2 Verovapaa matkailijamyynti	6
2.3 Majoituspalvelut.....	8
2.4 Venäjän kielen opiskelu.....	9
2.5 Venäläiset maakunnassa	10
3. Työllisyysarviot ja venäläinen työvoima vuonna 2010	15
3.1 Venäjän-vienti	15
3.2 Vähittäiskauppa.....	15
3.3 Matkailu	16
3.4 Koulutus, tutkimus- ja kehittämistoiminta.....	17
3.5 Logistiset palvelut, viranomaistehtävät.....	17
4. Yhteenveto	18
5. Lopuksi	19
Lähteet.....	19

Kuviot

Kuvio 1. Venäjän-viennin arvo toimialoittain Pohjois-Karjalassa vuosina 2006–2010	5
Kuvio 2. Venäläisten verovapaat ostot Pohjois-Karjalassa vuosina 2006–2010	7
Kuvio 3. Venäläisten tekemien verovapaiden ostojen osuus koko vähittäiskaupan liikevaihdosta Pohjois-Karjalassa vuosina 2006–2009	7
Kuvio 4. Venäläisten osuus yöpymisvuorokausista Pohjois-Karjalassa vuosina 2000–2010	8
Kuvio 5. Yöpymisvuorokausien määrän kehitys Pohjois-Karjalassa vuosina 2000–2010, suurimmat kansallisuusryhmät	9
Kuvio 6. Venäjän kielen opiskelijamäärät Pohjois-Karjalassa vuosina 2000–2009	10
Kuvio 7. Venäjän kielen opiskelijoiden osuus vuosiluokkien kaikista oppilaista vuosina 2000–2009	10
Kuvio 8. Venäjän kansalaiset ja venäjänkieliset Pohjois-Karjalassa vuosina 2000–2010	11
Kuvio 9. Venäjänkielisten pääasiallinen toiminta Pohjois-Karjalassa vuonna 2009	11
Kuvio 10. Venäjänkielisten työllisten toimialat vuonna 2008	12
Kuvio 11. Venäjänkielisen työvoiman osuus koko henkilöstöstä. Alat, joissa suurimmat toimialaosuudet Pohjois-Karjalassa	13
Kuvio 12. Joensuun yliopistossa vuonna 2009 opiskelleiden vaihto- ja tutkinto-opiskelijoiden yleisimmät lähtömaat	14
Kuvio 13. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulussa vuonna 2009 opiskelleiden vaihto- ja tutkinto-opiskelijoiden yleisimmät lähtömaat	14

1. Selvityksen lähtökohdat

Kysymys Venäjä-yhteistyön vaikutuksista Pohjois-Karjalan työpaikkoihin on lähtökohtaisesti laaja ja monitahoinen asia. Toisaalta voidaan puhua taloudellisesta vuorovaikutuksesta kuten kaupankäynnistä, palveluista ja tavoitteiden edistämisen ja edunvalvontatyöstä. Toisaalta yhteistyötä ja vuorovaikutusta harjoittavat useat tahot, joiden intressinä ei ole välitön taloudellinen hyöty (esim. järjestötoiminta, osa hanketoiminnasta, avustustoiminta, viranomaiset). Yhtenä yhteistyön ilmentymänä on maahanmuutto, jolla puolestaan on vaikutuksensa esimerkiksi palvelujen tuottamiseen ja henkilöstön osaamistarpeisiin. Yhteistyön vaikutukset heijastuvat sekä yksityiselle että julkiselle sektorille.

Käsillä olevan selvityksen kartoittava lähestymistapa edellyttää työn tarkkaa rajaamista. Lähtökohtaisesti selvitystä hankaloittaa se, että Pohjois-Karjalan Venäjä-toimijoista ei ole saatavissa yhtenäistä rekisteriä tai muuta kartoitettua tietoa (vrt. Kaakkois-Suomen Venäjä-toimijarekisteri). Kohdetoiminnoiksi valittiin teollisuuden suora Venäjän-vienti, kuljetus- ja huolintapalvelut (logistiset palvelut), matkailu (majoitus- ja ravitsemispalvelut), vähittäiskauppa, venäjän kieli-, kääntämis- ja kulttuurikoulutus, julkisten tahojen tutkimustoiminta ja kehittämissuunnitelmat sekä rajaan liittyvät viranomaistehtävät. Selvityksen ulkopuolelle jää näin ollen useita toimintoja ja sektoreita kuten epäsuora vienti, tuonti, matkailun liitännäistoimialat, yksityisen sektorin koulutus ja konsultointi sekä järjestötoiminta. Vaikka tarkasteluun valitut sektorit ovat keskeisiä ja merkittäviä vuorovaikutuksen osa-alueita, niiden kattavuutta Venäjä-yhteistyöstä ei voida arvioida.

Käsillä olevassa selvityksessä tarkastellaan Venäjä-yhteistyön kehitystä ja työllistäviä vaikutuksia sekä venäläisen työvoiman käyttöä. Keskeiset kysymykset ovat:

1. Millaista kehitystä Venäjä-yhteistyön eri sektoreilla on havaittavissa 2000-luvulla?
2. Millaisia työllistäviä vaikutuksia Venäjä-yhteistyöllä oli Pohjois-Karjalassa vuonna 2010?
3. Missä määrin venäläistaustaista henkilöstöä on eri toimialoilla ja Venäjä-yhteistyötä harjoitettavissa yrityksissä?

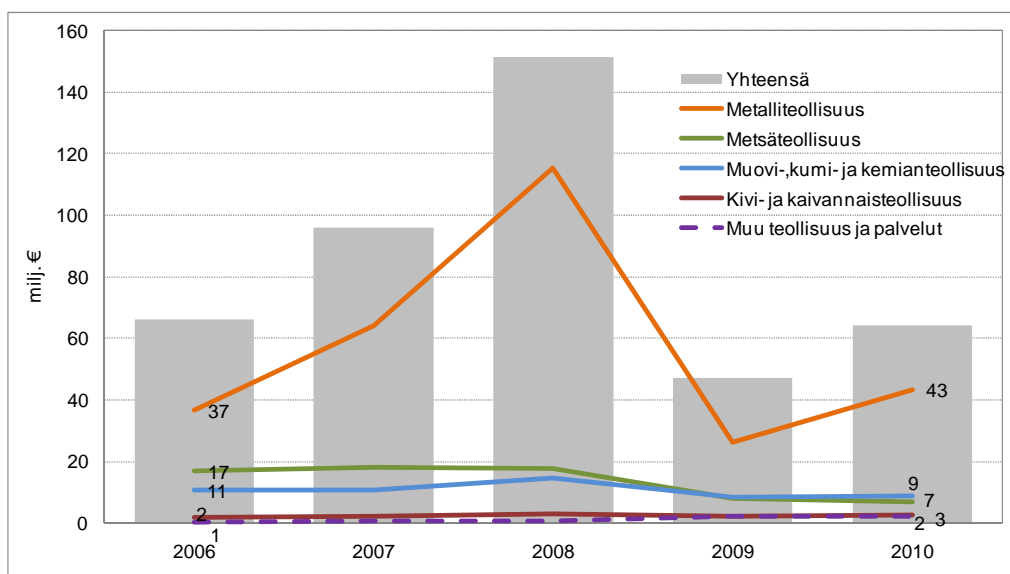
Työllisyystarkastelussa kohteena olivat vuoden 2010 suorat työllisyysvaikutukset. Esitetyt luvut ovat suuntaa-antavia, suuruusluokan osoittavia arvioita. Tutkimus perustuu tilastoaineistoihin, joilla kuvataan eri toiminnoissa tapahtunutta kehitystä. Työllisyysvaikutuksia ja venäläistaustaisen työvoiman käyttöä selvitettiin internet-kyselyillä sekä henkilökohtaisilla tiedusteluilla. Selvityksen tilaajana on Pohjois-Karjalan maakuntaliitto.

2. Venäjä-toimintojen kehityskulkua

2.1 Venäjän-vienti

Vuonna 2010 Venäjän-viennin yhteisarvo oli Pohjois-Karjalassa noin 64 miljoonaa euroa, mikä tarkoittaa 6,5 prosenttia koko viennistä ja 3 prosenttia teollisuuden liikevaihdosta¹. Venäjälle vientiä harjoittavia yrityksiä oli noin 50 kappaletta, mikä on 40 prosenttia kaikista viejäyrityksistä ja 7 prosenttia kaikista teollisuuden toimipaikoista². Pohjois-Karjalan elinkeinopoliittisessa strategiassa on tavoitteeksi on asetettu 200 miljoonan euron vientivolyymi Pohjois-Karjalassa vuoteen 2015 mennessä (ks. Pohjois-Karjalan kauppakamari 2009).

Vuosien 2006–2010 aikana Venäjän-viennin vuosivaihtelut ovat olleet suuria. Korkeimmillaan viennin arvo oli 150 miljoonassa eurossa vuonna 2008, jolloin se edusti 13 prosenttia koko viennistä. Venäjän-vienti on vahvasti painottunut metalliteollisuuden tuotteisiin, joiden toimistusten mukana viennin kehitys on vaihdellut (kuvio 1). Metalliteollisuuden osuus Venäjän-viennistä on noin 70 prosenttia. Muista toimialoista metsäteollisuuden vienti on vähentynyt ajanjaksolla merkittävästi (60 %), mutta muovi-, kumi- ja kemianteollisuudessa viennin määrä on ollut vakaalla tasolla.

Kuvio 1. Venäjän-viennin arvo toimialoittain Pohjois-Karjalassa vuosina 2006–2010 (lähde: Pohjois-Karjalan Ely-keskus)

¹ Tiedot perustuvat Pohjois-Karjalan Ely-keskuksen vuosittain toteuttamaan kyselyyn maakunnan teollisille viejäyrityksille. Vuonna 2010 kysely lähetettiin 258 yritykselle ja siihen vastasi 117 yritystä.

² Tilastokeskuksen mukaan Pohjois-Karjalassa oli 728 teollista toimipaikkaa vuonna 2009.

2.2 Verovapaa matkailijamyynnti

Venäläisten asiakkaiden vaikutusta vähittäiskauppaan voidaan tarkastella tax free -matkailijamyynnin perusteella. Verovapaan myynnin tarkastelu huomioi uusien, vähintään 40 euron arvoisten (saman verokannan) tavaroiden viennin EU:n tai Norjan ulkopuolelle. Verovapaaseen järjestelmään kuuluvat 23 ja 13 prosentin arvonlisäverokannat eli käytännössä kulutustavarat ja elintarvikkeet. Näin ollen pienet yksittäiset ostokset, käytettyjen tavaroiden kauppa, palvelujen kauppa sekä muun muassa lääkkeiden ja kirjojen kauppa (alv 8 %) on järjestelmän ulkopuolelle. Lisäksi kaikki venäläiset matkailijat eivät välttämättä hyödynnä veron palautusmahdollisuutta. Arvonlisäveron palautus on mahdollista toteuttaa toimiluvan saaneen palautusliikkeen tai suoraan myyjäliikkeen kanssa.

Seuraavaksi tarkastellaan verovapaan matkailijamyynnin kehitystä Global Blue Oy:n tilastojen perusteella. Global Blue Oy on ainoa arvonlisäveron palautukseen toimiluvan saanut toimija Suomessa (TEM 2011). Sillä on omia palautuspisteitä Suomessa Nuijamaalla, Vaalimaalla ja Helsinki–Vantaan lentokentällä. Lisäksi sillä on sopimus 19 asiamiehen kanssa palautustoiminnan harjoittamisesta. (Kettinen 2010.) Niiralan rajanylityspaikan tuntumassa toimiva Itähuolinta Oy on yksi yrityksen asiamiehistä tax free -shekkien lunastamisessa. Global Bluen Tax Free Shopping -järjestelmässä on mukana noin 150 myymälää Pohjois-Karjalassa (Global Blue 2011). Vähittäiskaupan toimipaikkoihin suhteutettuna tämä tarkoittaa noin 15 prosentin osuutta³. Palvelua käyttäviä myymälöitä oli toukokuussa 2011 Ilomantsissa, Joensuussa, Juuassa, Kiteellä, Lieksassa, Liperissä, Nurmeksessa, Outokummussa ja Tohmajärvellä. Myymälöitä ei ollut Kontiolahdella, Kesälahdella, Rääkkylässä, Valtimolla ja Polvijärvellä. Tilastoja verovapaasta myynnistä on saatavissa Joensuusta, Kiteeltä sekä kolmen kunnan (Nurmes, Tohmajärvi ja Lieksa) ”yhteenliittymästä”. Venäläisten osuus maakunnan verovapaasta myynnistä on 99 prosenttia (Global Blue Oy).

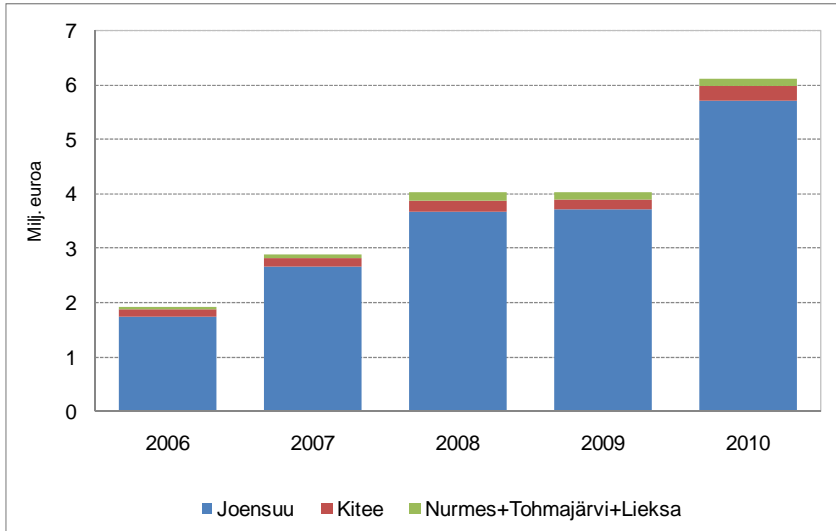
Verovapaa myynti venäläisille oli Pohjois-Karjalassa noin 6,1 miljoonaa euroa vuonna 2010⁴. Ostoista noin kaksi kolmasosaa suoritettiin tavarataloissa, itsepalvelutavarataloissa ja päivittäistavarakaupoissa (64 %)⁵. Vaatteiden yleisvähittäiskaupan osuus myynnistä on noin viidennes. Verovapaa myynti on kasvanut vuosina 2006–2010 yli kolminkertaiseksi: vuonna 2006 myynnin volyyymi oli vajaat 2 miljoonaa euroa ja vuonna 2010 runsaat 6 miljoonaa euroa (kuvio 2). Vuoden 2010 myynnistä 5,7 miljoonaa euroa tapahtui Joensuussa (93 %), 0,3 miljoonaa euroa Kiteellä (5 %) ja 0,1 miljoonaa euroa Nurmes–Tohmajärvi–Lieksa-alueella (2 %). Vähittäiskaupan koko liikevaihdosta verovapaan myynnin merkitys on tilastojen mukaan lisääntynyt (kuvio 3). Alueellisesti tarkasteltuna merkitys on suurin Joensuussa, noin puoli prosenttia vähittäiskaupan liikevaihdosta. Tax free -myynnin luvut vuodelta 2010 antavat viitteitä siitä, että sen osuus kokonaisymyynnistä olisi edelleen ollut nousussa vuonna 2010 (vähittäiskaupan liikevaihto vuonna 2010 ei ollut tiedossa raportin kirjoitushetkellä).

³ Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisterin mukaan Pohjois-Karjalassa oli noin 1000 vähittäiskaupan alan toimipaikkaa (ml. moottoriajoneuvojen vähittäiskauppa).

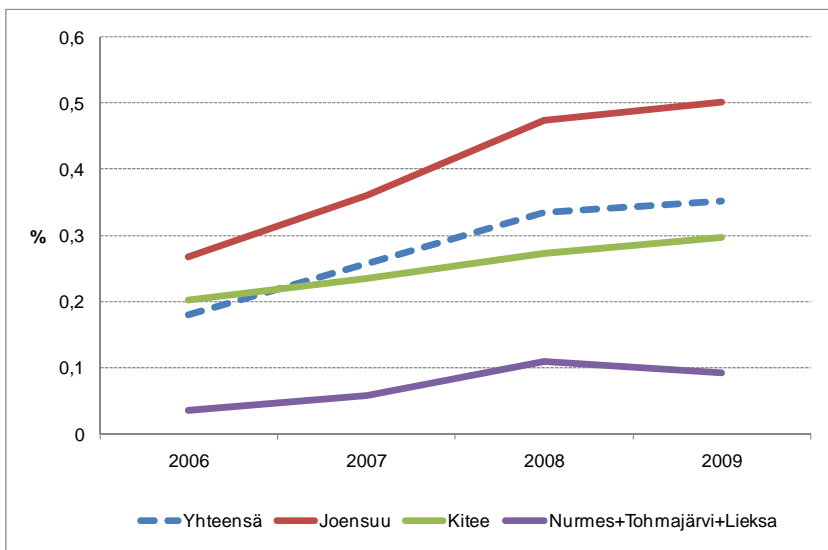
⁴ Maakunnan tasolla Global Bluen tilastojen verovapaiden ostojen määrä on todellisuudessa hieman suurempi, koska esitettyssä luvussa ovat mukana vain Joensuussa, Kiteellä, Nurmeksessa, Tohmajärvellä ja Lieksassa tapahtunut myynti. Muiden kuntien tietoa ei ilmoiteta niiden vähäisten jäsenliikkeiden määrän vuoksi (< 5 myymälää).

⁵ Mukana myynti vain Joensuussa.

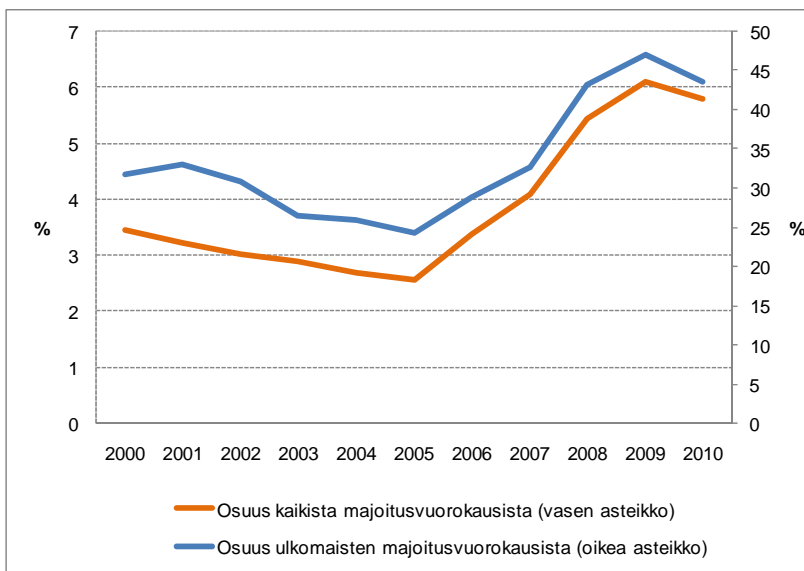
Kuvio 2. Venäläisten verovapaat ostot Pohjois-Karjalassa vuosina 2006–2010 (lähde: Global Blue Oy)

Kuvio 3. Venäläisten tekemien verovapaiden ostojen osuus koko vähittäiskaupan liikevaihdosta Pohjois-Karjalassa vuosina 2006–2009 (lähde: Tilastokeskus, Global Blue Oy).

2.3 Majoituspalvelut

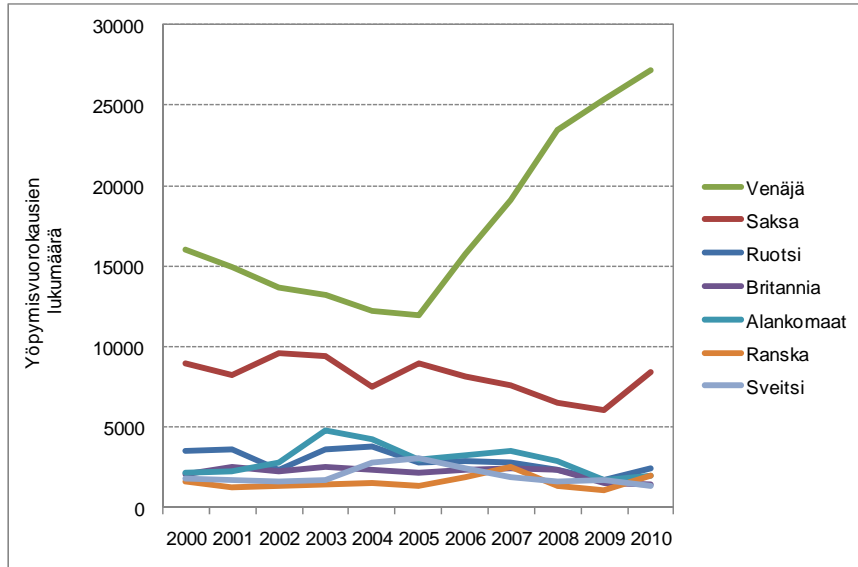
Kotimaan matkailijoiden osuus Pohjois-Karjalan yöpymisvuorokausista oli noin 87 % ja ulkomaisten noin 13 % vuonna 2010⁶. Venäläiset ovat selkeästi suurin ulkomaisten matkailijoiden kansallisuusryhmä. Heidän osuutensa oli noin 6 prosenttia kaikista yöpymisvuorokausista vuonna 2010. Seuraaviksi yleisimmät kansallisuudet olivat saksalaiset hieman alle 2 prosentin osuudella ja ruotsalaiset 0,5 prosentin osuudella. Venäläisten osuus maakunnan kaikista majoitusvuorokausista onkin 2000-luvulla noussut 3,5 prosentista edellä jo mainittuun 6 prosenttiin (kuvio 4). Ulkomaisista yöpyneistä osuus on kasvanut 32 prosentista 43 prosenttiin.

Kuvio 4. Venäläisten osuus yöpymisvuorokausista Pohjois-Karjalassa vuosina 2000–2010 (lähde: Tilastokeskus, Majoitustilasto)

Venäläiset on ainoa ulkomaalaisten ryhmä Pohjois-Karjalassa, joiden yöpymisvuorokausissa on havaittavissa merkittävää kasvua 2000-luvulla (kuvio 5). Vuosituhannen alkuvuosina majoitusvuorokausia oli heillä noin 14 000, mutta vuonna 2010 jo noin 27 000 kappaletta. Vuonna 2010 seuraavaksi eniten yöpymisiä oli saksalaisilla (8500 vrk) ja ruotsalaisilla (2500 vrk).

⁶ Tilastokeskuksen ylläpitämään viralliseen majoitustilastoon sisältyvät vähintään 10 huonetta, mökkiä tai matkailuvaunupaikkaa sisältävät yritykset sekä retkeilymajat. Tilastoinnin ulkopuolelle on arvioitu jäävän noin 40 prosenttia majoitusliikkeistä, mutta majoituskapasiteetista alle 10 prosenttia. Lisäksi on arvioitu, että ulkomaiset matkailijat yöpyvät pitkälti rekisteröidyissä majoitusyksiköissä ja rekisterin ulkopuolelle jäisi lähinnä kotimaan matkailijoita (ks. Laakkonen 2002). Venäläisten matkailussa on kuitenkin tyypillistä yöpyminen ns. epävirallisissa majoituskohteissa kuten tuttavien ja sukulaisten luona tai yksittäisissä vuokrattavissa mökeissä. Sen vuoksi virallisten tilastojen voi arvioida aliarvioivan venäläisten matkailijoiden yöpymisvuorokausien määrän.

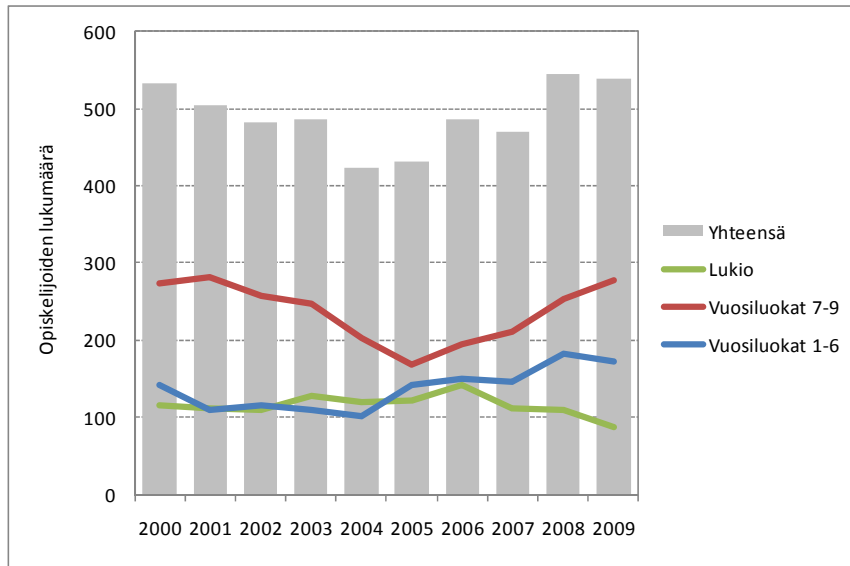

Kuvio 5. Yöpymisvuorokausien määrän kehitys Pohjois-Karjalassa vuosina 2000–2010, suurimmat kansallisuusryhmät (lähde: Tilastokeskus, Majoitustilasto)

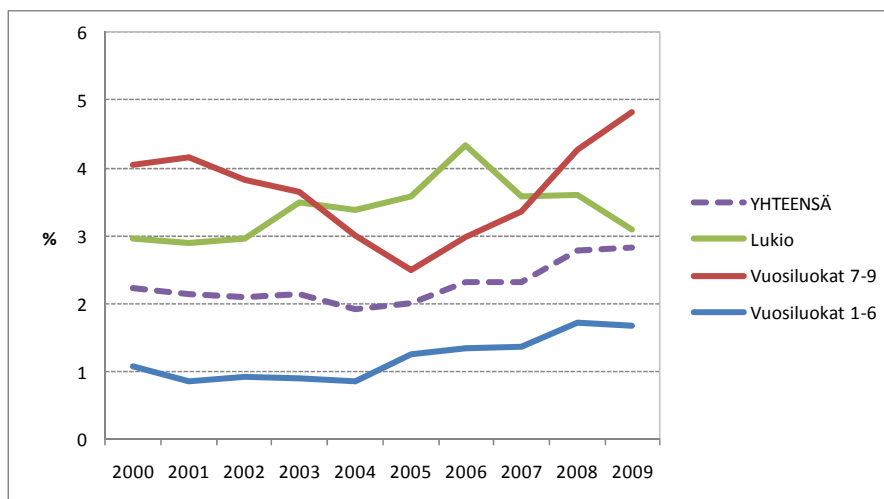
2.4 Venäjän kielen opiskelu

Venäjän kieltä opiskelevien määrä on Pohjois-Karjalan peruskouluissa ja lukioissa palannut pienen notkahduksen jälkeen 2000-luvun alkupuolen tasolle eli noin 500 opiskelijaan (kuvio 6)⁷. Venäjän kieltä opiskelevien lukumäärä on lisääntynyt viime vuosina alakoulun kielivalintana, kuten myös yläkoulussa vuosikymmen puolivälin laskuvaiheen jälkeen. Sen sijaan lukiokoulutuksessa venäjän kieltä opiskellaan vähemmän. Kuviossa 7 venäjän kielen valinta on suhteutettu ikäluokkien kokoon (osuus vuosiluokkien oppilaista). Tulkinta on pitkälti samankaltainen: lukiossa venäjän kielen opiskelu on hetkellisen piristymisen jälkeen laskussa, mutta ala- ja yläkoulussa opiskelijamäärät ovat lievässä kasvussa. Kokonaisuutena venäjän kieltä opiskelevien osuus oli vakaa aina 2000-luvun puoliväliin saakka, jonka jälkeen osuus on kääntynyt lievään kasvuun.

⁷ Luvut sisältävät alakoulun yhteisen kielen (A1) ja vapaaehtoisen kielen (A2), yläkoulussa jatkuvat A1 ja A2 kieliopinnot sekä valinnaisen kielen B2, lukiossa jatkuvat A1 ja A2 kielen, B2 kielen sekä B3 (tai alle) lukiossa. Luvuissa ei ole mukana B2-kieltä suppeampia kieliopintoja, koska niitä ei ole tilastoitu vuoden 2002 jälkeen. Pohjois- ja Etelä-Karjalan maakunnissa toimivassa Itä-Suomen suomalais-venäläisessä koulussa kaikilla opiskelijoilla on yhteisenä A1-kielenä englannin lisäksi venäjä. Sen opiskelu jatkuu yläkoulussa ja lukiossa.

Kuvio 6. Venäjän kielen opiskelijamäärät Pohjois-Karjalassa vuosina 2000–2009 (Lähde: Opetushallitus, Itä-Suomen koulu)

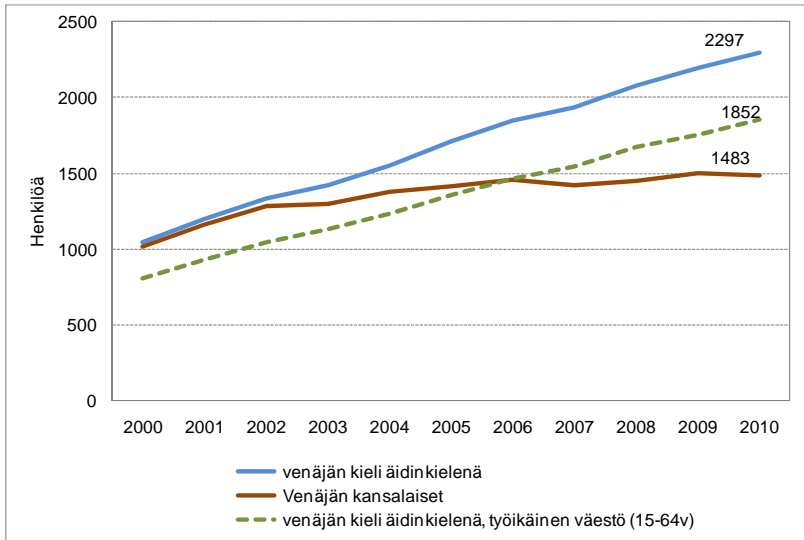

Kuvio 7. Venäjän kielen opiskelijoiden osuus vuosiluokkien kaikista oppilaista vuosina 2000–2009, % (Lähde: Opetushallitus, Itä-Suomen koulu)

2.5 Venäläiset maakunnassa

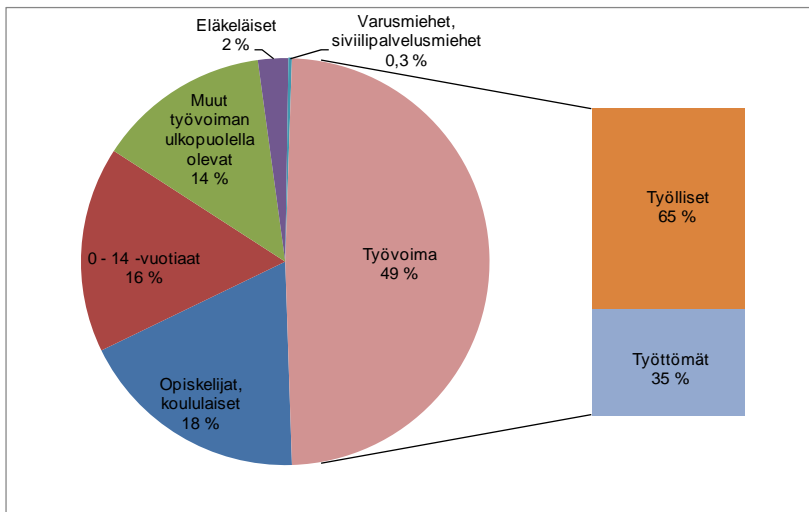
Pohjois-Karjalassa asuvien Venäjän kansalaisten määrä on lisääntynyt 2000-luvulla, joskin kasvu on tasaantunut vuosien edetessä (kuvio 8). Tähän yhtenä syynä voi olla kaksoiskansalaisuuden mahdollisuus vuodesta 2003; jos Venäjän kansalaisella on myös Suomen kansalaisuus, hän tilastoituu Suomen kansalaisena. Venäjää äidinkielenään puhuvien määrä on tasaisesti kasvanut

vuosina 2000–2010. Heitä oli vuonna 2010 noin 2300 henkilöä eli 1,4 prosenttia koko maakunnan väestöstä. Venäjänkielisistä työikäistä väestöä (15–64 v) oli 80 prosenttia eli noin 1850 henkilöä.

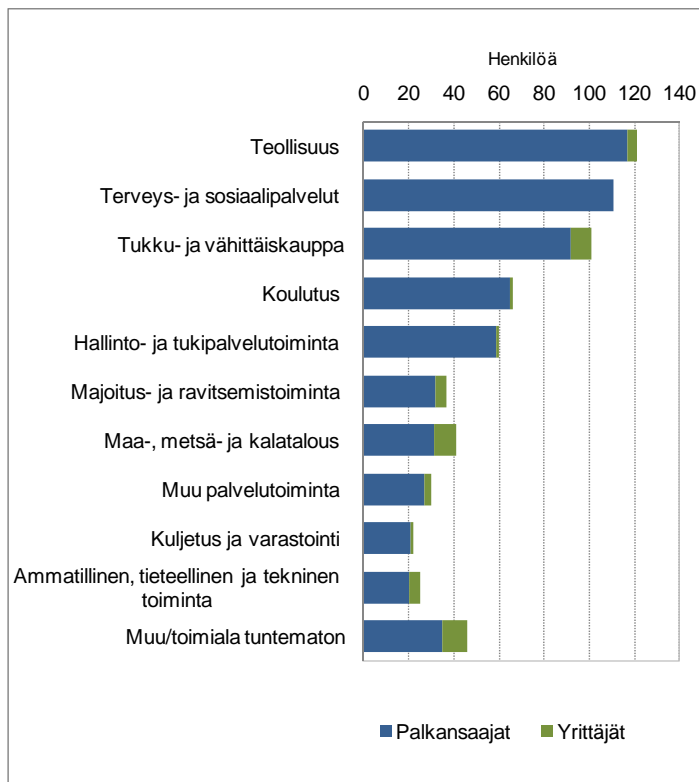
Kuvio 8. Venäjän kansalaiset ja venäjänkieliset Pohjois-Karjalassa vuosina 2000–2010 (lähde: Tilastokeskus, Väestörakenne)

Vuoden 2009 tilastojen perusteella venäjänkielisistä noin puolet kuului työvoimaan (työttömät ja työlliset, ks. kuvio 9). Työttömyysaste oli 35 % vuoden 2009 lopussa. Työvoiman ulkopuolella olevissa suurimmat ryhmät olivat opiskelijat ja koululaiset, lapset ja nuoret (0–14 v.) sekä muut työvoiman ulkopuolella olevat esimerkiksi hoitovapaata viettävät tai muutoin työmarkkinoiden ulkopuolelle olevat henkilöt. Venäjänkielisistä työllisistä oli palkansaajina 93 % ja yrittäjinä 7 % vuonna 2008.

Kuvio 9. Venäjänkielisten pääasiallinen toiminta Pohjois-Karjalassa vuonna 2009 (Lähde: Tilastokeskus, Väestörakenne)

Venäjänkielisten työllisten toimialat vuoden 2008 lopussa on esitetty kuviossa 10. Palkansaajat toimivat yleisimmin teollisuudessa, jossa suurimmat toimialat ovat metallituotteiden valmistus (20 %), sahatavaran ja puutuotteiden valmistus (13 %), koneiden ja laitteiden valmistus (11 %) sekä sähkölaitteiden valmistus (10 %). Terveys- ja sosiaalipalveluissa työskenteli runsaat 100 venäjänkielistä. Toimialalla tehtävät jakaantuvat terveystalouteen (44 %), sosiaalihuollon avopalveluihin (38 %) ja sosiaalihuollon laitospalveluihin (18 %). Kolmanneksi eniten venäjänkielisiä toimi kaupan alalla – erityisesti vähittäiskaupassa (80 %). Neljänneksi eniten venäläisiä oli työllistynyt koulutuspalveluihin, joka pitää sisällään niin julkisen kuin yksityisen sektorin. Vuonna 2008 venäjänkielinen yrittäjän yleisimmät toimialat olivat kasvinviljely ja kotieläintalous (20 %), tukku- ja vähittäiskauppa (18 %) sekä majoitus- ja ravitsemistoiminta (10 %).

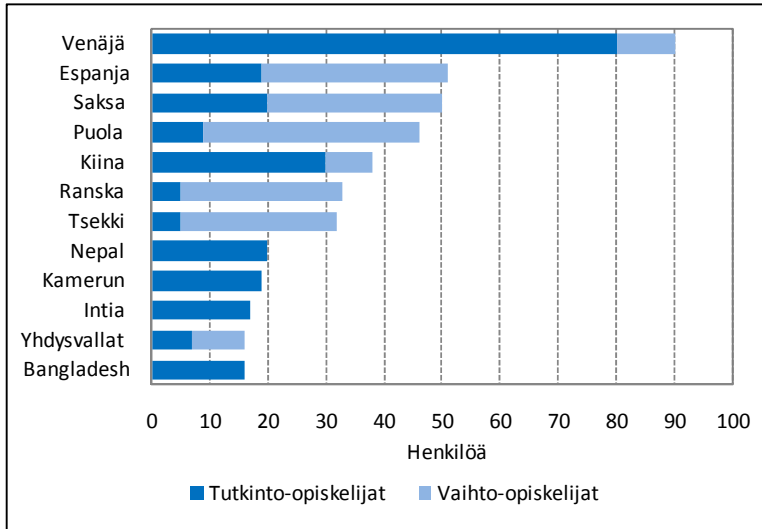
Kuvio 10. Venäjänkielisten työllisten toimialat vuonna 2008 (tilanne vuoden viimeisellä viikolla, lähde: Tilastokeskus, Väestörakenne)

Kuviossa 11 on esitetty toimialaosuudet niillä aloilla, joilla venäjänkielisten määrä suhteessa koko toimialan henkilöstöön on suurin. Hallinto- ja tukipalvelutoiminnassa venäjänkielisten osuus oli runsaat kaksi prosenttia henkilöstöstä. Toimiala pitää sisällään mm. kiinteistön- ja maisemanhoitotehtäviä (46 %) sekä lyhytkestoisia, rutiiniluonteisia palveluja liike-elämälle sopimustai palkkioperusteella (32 %). Majoitus- ja ravitsemistoiminnassa venäjänkielisen työvoiman osuus oli lähes 2 prosenttia sekä tukku- ja vähittäiskaupassa noin 1,5 prosenttia. Henkilöstömäärältään maakunnan selkeästi suurimpien toimialojen, teollisuuden sekä terveys- ja sosiaalipalveluiden, henkilöstössä venäjänkielisten osuus oli noin 1 prosentti.

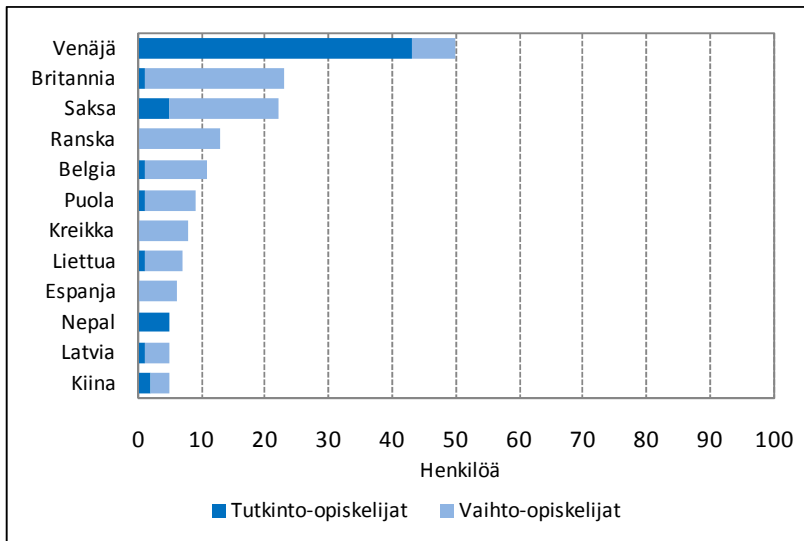

Kuvio 11. Venäjänkielisen työvoiman osuus koko henkilöstöstä. Alat, joissa suurimmat toimialaosuudet Pohjois-Karjalassa (sis. palkansaajat ja yrittäjät, lähde: Tilastokeskus, Väestörakenne)

Yhtenä venäläisen työvoiman resurssina voidaan nähdä myös kansainvälisen opiskelijavaihdon kautta tulleet opiskelijat. Kuvioissa 11 ja 12 on esitetty Itä-Suomen yliopiston Joensuun kampuksen ja Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun tutkinto- ja vaihto-opiskelijoiden yleisimmät lähtömaat vuonna 2009. Ulkomaisten opiskelijoiden kotimaista nousee esille Venäjä niin yliopistossa kuin ammattikorkeakoulussa. Venäläiset opiskelijat ovat tyypillisesti tutkinto-opiskelijoita, mikä tarkoittaa useiden vuosien viipymistä maakunnassa (ks. tarkemmin Lautanen ym. 2011).

Kuvio 12. Joensuun yliopistossa vuonna 2009 opiskelleiden vaihto- ja tutkinto-opiskelijoiden yleisimmät lähtömaat (lähde: Itä-Suomen yliopisto)

Kuvio 13. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulussa vuonna 2009 opiskelleiden vaihto- ja tutkinto-opiskelijoiden yleisimmät lähtömaat (lähde: Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu)

3. Työllisyysarviot ja venäläinen työvoima vuonna 2010

3.1 Venäjän-vienti

Selvityksen internet-kyselyn kohderyhmänä oli 122 teollista yritystä, jotka Tilastokeskuksen mukaan olivat harjoittaneet ulkomaankauppaa (vientiä tai tuontia) vuonna 2010. Vastauksia saatiin 35 kappaletta eli vastausprosentti oli 29.

Vastanneista yrityksistä 20 ilmoitti, että he ovat harjoittaneet Venäjän-kauppaa vuonna 2010. Vain tuontitoimintaa harjoittaneita näistä oli neljä yritystä, joten Venäjälle viejiä oli 16 yritystä. Kyselyllä tavoitettiin arviolta kolmannes Venäjä-viejistä ja noin 28 % viennin arvosta (verrattu Ely-keskuksen kyselyn tietoihin, ks. luku 2.1). Yli puolet vastanneista Venäjä-viejistä toimi metallialalla. Venäjä-viennin osuus yritysten liikevaihdosta oli keskimäärin 5,5 prosenttia (vaihteluväli 0,1–20 prosenttia). Venäjän-kauppaan liittyvistä työpaikoista tuotannossa oli 75 %, markkinoinnissa ja vientimyynnissä 17 % ja muissa tehtävissä 8 % (mm. hallinto, osto, tutkimus- ja kehitystoiminta).

Venäläistaustaista henkilöstöä⁸ oli 8 yrityksessä, joista yhdellä ei ollut Venäjän-kauppaa vuonna 2010. Toimihenkilöinä, kuten vientikaupan tehtävissä, venäläistaustaiset ovat harvinaisuus. Kokonaisuudessaan venäläistaustaisen henkilöstön osuus henkilökunnasta oli vastanneissa yrityksissä keskimäärin 1 prosentti. Noin kolmannes vastanneista (11 yritystä) arvioi, että tarpeita venäläisen työvoiman rekrytoinnille voi ilmetä lähivuosina. Näistä yrityksistä seitsemällä ei ollut venäläistä työvoimaa vuonna 2010. Lisärekrytoinnin tarvetta perusteltiin Venäjän-kaupan kasvutavoitteilla tai sen käynnistymisellä. Lisäksi parissa vastauksessa tuodaan esille työntekijöiden saatavuuteen liittyvä ongelma, minkä yhtenä ratkaisuna pidetään venäläisen työvoiman rekrytointia. Toisaalta vastauksissa korostettiin ammatillista osaamista, ei kansallisuutta.

Kyselyyn vastanneiden arviot Venäjän-viennin työllistäväydestä yleistettiin koko teollisuuden toimialalle. Tämän perusteena käytettiin Venäjän-viennin määrää maakunnassa (ks. luku 2.1) Oletuksena on, että tavoittamatta jäänyt viennin määrä aikaansaa samanlaiset työllisyysvaikutukset kuin kyselyllä tavoitettu Venäjän-vienti. Näin arvioituna työllisyysvaikutuksiksi saadaan 200 henkilötyövuotta, mikä tarkoittaa noin 2 prosenttia teollisuuden työpaikoista.

3.2 Vähittäiskauppa

Selvityksessä kohdistettiin internet-kysely Pohjois-Karjalan suurimmille vähittäiskaupan yrityksille ja toimipaikoille (vähintään 10 työntekijää, lähteenä Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisteri ja Pohjois-Karjalan yritysrekisteri⁹). Kysely lähetettiin 39 kohderyhmän yritykseen ja toi-

⁸ Kyselyssä venäläistaustainen henkilöstö määritettiin laajasti: ”Venäjän kansalainen, venäjää äidinkielenään puhuva tai muutoin venäläistaustainen henkilö”

⁹ Pohjois-Karjalan yritysrekisteristä poimittiin moottoriajoneuvojen myyntiä ja varaosakauppaa harjoittavat yritykset. Mukaan tulivat ne, jotka olivat rekisteriin ilmoittaneet työntekijämääräkseen yli 10 henkilöä. Tilastokeskuksen rekisteriä käytettiin muiden vähittäiskaupan toimipaikkojen valinnassa.

mipaikkaan¹⁰. Vastauksia saatiin 16 kappaletta, mikä tarkoittaa noin 40 prosentin vastausaktiivisuutta. Vastanneissa on mukana niin yleis- kuin erikoisliikkeitä. Vastanneet yritykset edustavat noin 18 prosenttia vähittäiskaupan koko henkilöstöstä (650/3700 henkilöä).

Kaikilla vastanneilla oli venäläisiä asiakkaina vuonna 2010. Keskimääräiseksi venäläisten asiakkaiden liikevaihto-osuudeksi ilmoitettiin 3,5 prosenttia (14 yritystä, vaihteluväli 1–15 %). Venäläistaustaista henkilöstöä oli vastanneissa vähittäiskaupan yrityksissä yleisesti (75 % yrityksistä) ja sen osuus koko henkilöstöstä oli keskimäärin 5 prosenttia. Venäläistaustaisen henkilöstön lisätarvetta lähivuosina ennakoivat runsaat puolet vastanneista.

Vähittäiskaupasta kyselyssä olivat mukana suuret liikkeet, joiden vastausten perusteella tehtiin arvio venäläisten asiakkaiden työllistävistä vaikutuksesta koko toimialalle. Yleistämisen perusteena käytettiin henkilöstömäärää. Oletuksena oli se, että vastaamattomat yli 10 henkilöä työllistävät myymälät ja kyselyn ulkopuolelle jääneet liikkeet hyötyvät venäläisistä asiakkaista samassa suhteessa kuin vastanneet ja se myös aikaansaa samanlaiset työllisyysvaikutukset. Yleistyksen voidaan arvioida ylikorostavan venäläisten asiakkaiden vaikutuksia pienissä liikkeissä, koska verovapaan myynnin tilastojen mukaan venäläisten ostokset painottuvat suuriin myymäläyksiköihin. Toisaalta maakunnassa voidaan arvioida olevan myös useita kohderyhmän ulkopuolisia pienempiä liikkeitä, jotka hyötyvät merkittävästi venäläisistä asiakkaista (esimerkiksi rajan läheisissä kunnissa). Lisäksi on huomattava verovapaan myynnin tilastoihin liittyvät rajoitteet (ks. luku 2.2). Edellä kuvatun yleistymisen perusteella venäläisten asiakkaiden työllisyysvaikutukseksi vähittäiskaupalle voidaan arvioida 60 henkilötyövuotta. Tämä tarkoittaa noin 1,5 prosenttia alan työpaikoista.

3.3 Matkailu

Matkailutoimialan kohdalla selvityksessä tehtiin yhteistyötä Karelia Expert Matkailupalvelu Oy:n kanssa. Heidän yritysrekisterinsä perusteella lähetettiin internet-kysely 384 yritykselle. Vastauksia saatiin 40 kappaletta, mikä tarkoittaa noin 10 prosentin vastausaktiivisuutta. Vastanneista noin 90 prosenttia toimii matkailun ydintoimialoilla eli majoitus- ja ravitsemistoiminnassa sekä ohjelmapalveluissa. Muutama yksittäinen vastaaja ei ilmoittanut yrityksen nimeä eikä toimialaa.

Kyselyyn vastanneista 36 yrityksellä (90 %) oli venäläisiä asiakkaita vuonna 2010. Heidän keskimääräiseksi liikevaihto-osuudeksi ilmoitettiin 12 prosenttia. Pienimmillään osuus oli 0,1 prosenttia ja suurimmillaan 25 prosenttia. Venäläistaustaista työvoimaa oli 13 yrityksellä (36 %), mistä puolet ilmoitti rekrytoivansa sitä kausiluonteisesti. Venäläistaustaisen työvoiman osuus vastanneissa yrityksissä oli keskimäärin 4 prosenttia¹¹. 17 yritystä ilmoitti, että heillä voi olla tarvetta rekrytoida venäläistaustaista työvoimaa lähivuosina. Näistä joka toisella ei ollut vuonna 2010 pysyvää eikä kausiluonteista venäläistaustaista työvoimaa.

Venäläisten matkailun työllistäviä vaikutuksia Pohjois-Karjalassa arvioitiin yleistämällä kyselyn vastaukset henkilöstömäärän perusteella majoitus- ja ravitsemistoimintaan. Kyselyyn vastanneissa yrityksissä on noin 220 henkilöä ja majoitus- ja ravitsemistoiminnassa työskentelee

---

¹⁰ Kaikkiaan kohderyhmän vähittäiskaupan yrityksiä tai toimipisteitä oli 65 kappaletta. Selvityksen ripeän aikataulun vuoksi mukaan otettiin vain ne yritykset/myymälät, joiden vastuutaho ja sähköpostiosoite olivat helposti löydettävissä internetistä.

¹¹ Vastanneissa oli mukana yksi yritys/toimipaikka, jossa venäläinen työvoiman osuus oli poikkeuksellisen suuri. Jos tämä ”poikkeava havainto” jätetään pois aineistosta, keskimääräiseksi venäläistaustaisen työvoiman osuudeksi muodostuu noin 2,5 prosenttia.

kokonaisuudessaan noin 1300 henkilöä (kyselyyn vastanneiden osuus noin 17 prosenttia). Tällä vastanneiden varsin pienellä yritys- ja toimipaikkajoukolla voidaan arvioida, että venäläisten matkailu aikaansaa noin 70 henkilötyövuoden työllisyysvaikutuksen. Tämä tarkoittaa noin 5 prosentin osuutta majoitus- ja ravitsemistoiminnan työpaikoista.

3.4 Koulutus, tutkimus- ja kehittämistoiminta

Selvityksessä kartoitettiin julkisten oppilaitosten venäjän kielen, kulttuurin ja kääntämisen henkilöstöresursseja. Tarkastelussa olivat mukana perusaste ja lukiot, ammatillinen aste, korkea-aste ja kansalaisopistot. Venäjään liittyvästä tutkimustoiminnasta tarkastelu kohdistui korkea-asteen oppilaitoksiin sekä Metsäntutkimuslaitoksen ja Euroopan metsäinstituutin toimintaan. Kehittämistoiminnassa huomio kohdistettiin lähialueyhteistyö- ja rakennerahastohankkeisiin (7 kpl). Koulutuksen sekä tutkimus- ja kehittämistoiminnan työllisyysarviot on pitkälti johdettu henkilökohtaisten yhteydenottojen kautta. Perusasteen koulutuksen kohdalla on käytetty Opetushallituksen tuottamaa tilastoaineistoa (Wera–web-raportointipalvelu).

Venäjän kielen, kulttuurin ja kääntämisen koulutuspalvelut työllistivät vuonna 2010 arviolta noin 20 henkilötyövuotta Pohjois-Karjalassa. Tutkimus- ja kehittämistoiminnassa oli noin 50 henkilötyövuoden panos. Tästä merkittävä osa oli Itä-Suomen yliopiston Venäjä- ja rajatutkimuksessa.

3.5 Logistiset palvelut, viranomaistehtävät

Venäjän kauppaan liittyvistä logistisista palveluista tarkasteltiin huolinta- ja terminaalipalveluita Niiralassa sekä rautatiekuljetuksia ja maantiekuljetuksia Venäjälle. Työllisyysarviot perustuvat henkilökohtaisiin yhteydenottoihin sekä yritysrekisterien käyttöön. Maantiekuljetusten osalta arvio perustuu Metsäalan kuljetusyrittäjät Ry:n ja Suomen kuorma-autoliiton SKAL Itä-Suomi edustajien esittämiin arvioihin vuoden 2010 tilanteesta¹². Välittömistä viranomaistehtävistä mukana ovat tulli ja rajavartiolaitos (pl. sotilaallinen maanpuolustus)

Logistisissa palveluissa työpaikka-arvio on 80 henkilötyövuotta. Viranomaistehtävien työllisyysvaikutus oli 320 henkilötyövuotta vuonna 2010.

---

¹² Arvio pohjautuu niiden pohjoiskarjalaisten kuljetusyritysten autojen määrään, jotka liikennöivät rajan ylittävissä tavara- ja puukuljetuksissa (ml. hakekuljetukset).

4. Yhteenveto

Selvityksessä on tarkasteltu Pohjois-Karjalan Venäjä-vuorovaikutuksen kehitystä 2000-luvulla, sen työllistäviä vaikutuksia ja venäläisen työvoiman käyttöä. Selvityksessä olivat mukana Venäjän-vienti ja siihen liittyvät logistiset palvelut, matkailu, vähittäiskauppa, koulutus, tutkimus- ja kehittämistoiminta sekä rajan välittömät viranomaistehtävät. Tarkastellut sektorit ovat keskeisiä ja merkittäviä työllisyyden näkökulmasta. Kuitenkaan niiden osuutta Venäjään liittyvästä yhteistyöstä ei voida arvioida. Esimerkiksi tuontitoiminta, matkailun liitännäistoimialat ja epäsuora vienti jäivät selvityksen ulkopuolelle.

Tutkimus perustuu tilastoaineistoon, jolla kuvataan eri toiminnoissa tapahtunutta kehitystä. Eri sektoreiden työllisyysvaikutuksia on arvioitu kyselyjen ja tiedustelujen perusteella. Esitettyjä työllisyyslukuja on aiheellista pitää suuntaa-antavina, suuruusluokan osoittavina arvioina. Tämä sen vuoksi, että eri toimijoilla näyttäisi olleen osittaisia vaikeuksia erottaa toiminnastaan ”Venäjä-vaikutusta”. Lisäksi yrityskyselyissä vastausaktiivisuus jäi alhaiseksi, mikä heikentää toimialakohtaisten yleistysten luotettavuutta.

Pohjois-Karjalan teollisten yritysten Venäjän-viennille on ollut tyypillistä suuri vaihtelu vuosina 2006–2010. Käytännössä vienti on kehittynyt metalliteollisuuden tuotteiden toimitusten mukana, sillä nämä ovat vastanneet noin kahdesta kolmasosasta vientiä. Vuonna 2010 idänkaupan osuus oli noin 6,5 % teollisuuden koko viennistä ja 3 % liikevaihdosta. Maakunnan verovapaasta myynnistä venäläisten osuus oli noin 99 prosenttia vuonna 2010. Tax Free Shopping -palvelua (Global Blue) käyttää noin 150 myymälää Pohjois-Karjalassa, mikä on 15 prosenttia maakunnan vähittäiskaupan toimipaikoista. Verovapaa myynti on ollut viime vuosina vahvassa kasvussa. Myynnistä noin 90 prosenttia on tapahtunut Joensuussa. Maakunnan majoituksissa venäläisten merkitys on vahvasti kasvanut erityisesti 2000-luvun puolivälin jälkeen. Yöpymisvuorokausissa ulkomaalaisten osuus oli 13 prosenttia vuonna 2010. Tästä venäläiset kattoivat jo 43 prosenttia. Venäläiset on ainoa kansallisuus Pohjois-Karjalassa, joiden yöpymisvuorokausien määrässä on havaittavissa kasvua 2000-luvulla. Matkailun ja verovapaan myynnin kohdalla huomion arvioista on se, että niiden myönteinen kehitys on jatkunut myös taloudellisen laman ja ruplan arvon heikkenemisen aikana vuosina 2008–2009.

Venäjää äidinkielenään puhuvien määrä on ripeästi kasvanut Pohjois-Karjalassa 2000-luvulla. Heistä puolet oli työvoimaan kuuluvia vuonna 2009. Työttömyysaste oli 35 %. Vuoden 2008 tilastojen mukaan työllistä 93 % oli palkansaaja ja 7 % toimi yrittäjänä. Työllisten yleisimmät toimialat vuoden 2008 lopussa olivat teollisuus (18 %), terveys- ja sosiaalipalvelut (17 %), kauppa ja koulutus (15 %). Maakunnan työllistävimmillä toimialoilla, teollisuudessa ja terveys- ja sosiaalipalveluissa, venäjänkielisiä oli noin 1 % henkilöstön kokonaismäärästä.

Venäjään liittyvät työllisyysvaikutukset arvioidaan selvityksen osa-alueilla 800 henkilötyövuodeksi vuonna 2010. Julkiselle sektorille sijoittuvissa viranomaistehtävissä vaikutus oli 320 henkilötyövuotta ja koulutus- tutkimus- ja kehittämistoiminnassa 70 henkilötyövuotta. Yksityisen sektorin toiminnoissa henkilötyövuosia arvioidaan olleen vientikaupassa 200, logistiikkapalveluissa 80, matkailussa 70 ja vähittäiskaupassa 60. Koska esitetyt arviot ovat henkilötyövuosissa, on työpaikkojen ja työllisten lukumäärä suurempi esim. osa-aika ja kausiluonteisten töiden vuoksi.

Kyselyn mukaan Venäjän-viejäyrityksissä venäläistaustainen henkilöstö vaikuttaisi olevan vielä vähäisessä roolissa – erityisesti toimihenkilötasolla. Sen sijaan vähittäiskaupassa heitä työskentelee jo yleisesti ja venäläisen asiakassegmentin palveleminen luo tarvetta lisärekrutoinneille. Matkailualalla venäläisten asiakkaiden lisääntyvä määrä ja palvelujen

kysyntä on selkeästi tunnistettu, sillä venäläistaustaisten rekrytointitarvetta ennakoidaan olevan laajasti.

5. Lopuksi

Käsillä oleva selvitys tarkasteli Venäjä-yhteistyön kehityskulkua ja suoria työllisyysvaikutuksia muutamilla pääosin taloudellisen Venäjä-yhteistyön sektoreilla. Vaikutukset ovat kiistatta merkittäviä, mutta toisaalta koko aluetalouden mittakaavassa edelleen verraten pieniä. Venäjää voidaan pitää maakunnalle valttikorttina, kuten Pohjois-Karjalan maakuntaohjelmassa (2010) todetaan. Sijainti rajan tuntumassa on erityislaatuinen piirre, yksi mahdollisuus maakunnan kehittämisesä.

Venäjä-yhteistyön eri toiminnot ovat merkittäviä työllistäjiä myös jatkossa. Jos esimerkiksi matkailussa, verovapaassa myynnissä ja Venäjän-viennissä lähestytään maakunnassa asetettuja tavoitteita (ks. Pohjois-Karjalan kauppakamari), puhutaan useiden satojen henkilötyövuosien lisätarpeesta. Etenkin palvelualoilla ammatillisen osaamisen ohessa tulee korostumaan venäjän kielen ja kulttuurin tuntemus. Työvoiman hankinnasta voikin tulla keskeinen haaste – jopa ongelma – lähivuosina. Yhtenä resurssina voi olla maakunnassa asuvat venäläistaustaiset ja heidän ammatillinen, kulttuurinen ja kielellinen osaaminen. Myös esimerkiksi maakunnan nuorille kehitys voi avata uusia työllisyysmahdollisuuksia.

Lähteet

- Kettinen, Heli (2010). Verovapaa matkailijamyynä (tax free-myynti). Opinnäytetyö. Saimaan ammattikorkeakoulu.
- Laakkonen, Sami (2002). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset. Seurantaindikaattorit ja vuoden 2000 tulokset. Kauppa- ja teollisuusministeriön kertomuksia ja selvityksiä 4/2002.
- Lautanen, Timo, Pasi Saukkonen, Sanna Makkonen (2011). Kansainvälinen opiskelijavaihto aluekehityksen tueksi. Spatia Raportteja 4/2011.
- Pohjois-Karjalan kauppakamari (2009). Pohjois-Karjalan elinkeinopoliittinen Venäjä-strategia 2015.
- Pohjois-Karjalan maakuntaohjelma 2011–2014 (2010). Pohjois-Karjalan maakuntaliitto. Julkaisu 128.
- TEM 2011. Henkilökohtainen tiedonanto Työ- ja elinkeinoministeriöstä.

Raportissa on tarkasteltu Pohjois-Karjalan Venäjä-vuorovaikutuksen kehitystä 2000-luvulla, sen työllistäviä vaikutuksia ja venäläisen työvoiman käyttöä. Selvitys kohdistuu Venäjälle suuntautuvaan vientikauppaan ja siihen liittyviin logistisiin palveluihin, matkailuun, vähittäiskauppaan, koulutukseen, tutkimus- ja kehittämistoimintaan sekä rajan viranomaistehtäviin.
